

BANKLARNI DAVLAT TASARRUFIDAN CHIQRARISH VA XUSUSIYLASHTIRISH

Abduvahobov Shaxzod Xolmo'min o'g'li
*Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
assistenti*

Jabborova Muxlisa G'olibjon qizi
*Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqola turli mamlakatlardagi banklarni ekspropriatsiya qilish va xususiylashtirish jarayonlarini o'rganadi, shuningdek ularning tarixi, siyosiy omillari, strategiyalari va yondashuvlarini tahlil qiladi. Ushbu jarayonlarning iqtisodiyot va siyosat uchun ahamiyati, shuningdek ularning moliyaviy barqarorlik va jamiyat rivojiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Maqolada banklarni ekspropriatsiya qilish va xususiylashtirishga oid turli strategiya va yondashuvlar qiyosiy tahlil qilinadi, ularning afzalliklari, kamchiliklari va samaradorligi turli kontekstlarda aniqlanadi. Xulosa tadqiqotni sarhisob qiladi va ushbu sohada qaror qabul qilishda siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy omillarni hisobga olish zarurligini, shuningdek, bank tizimini isloh qilish jarayonida barcha manfaatdor tomonlarning shaffofligi, adolatligi va ishtirokini ta'minlash muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: ekspropriatsiya, xususiylashtirish, banklar, tarix, siyosat, strategiyalar, yondashuvlar, taqqoslash, afzalliklari, kamchiliklari, samaradorligi, iqtisodiyoti, moliya, barqarorlik, rivojlanish, jamiyat, Qonunchilik, islohotlar, ishtirok etish, shaffoflik.

Kirish: Banklarni ekspropriatsiya qilish va xususiylashtirish mamlakatning moliya tizimi va iqtisodiyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatadigan ikkita muhim jarayondir.

Banklarni ekspropriatsiya qilish-bu moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, inqirozli vaziyatlarni hal qilish yoki milliy xavfsizlik manfaatlarini himoya qilish maqsadida davlat banklar yoki ularning aktivlari ustidan nazoratni ushlab turadigan jarayon.

Banklarni xususiylashtirish, aksincha, banklar ustidan nazoratni davlat mulkidan jismoniy shaxslar yoki kompaniyalar qo'lga o'tkazish jarayonidir. Ushbu jarayon raqobatni rag'batlantirish, boshqaruv samaradorligini oshirish, investitsiyalarni jalb qilish va moliyaviy bozorlarni rivojlantirish maqsadida amalga oshirilishi mumkin.

Ushbu ikkala jarayon ham mamlakatdagi moliyaviy barqarorlik, iqtisodiy rivojlanish va siyosiy vaziyatga katta ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada biz banklarni ekspropriatsiya qilish va xususiylashtirish sohasidagi asosiy jihatlar va tendentsiyalarni, shuningdek ularning zamonaviy iqtisodiyot va jamiyatga ta'sirini ko'rib chiqamiz.

Assosiy qism: Turli mamlakatlarda banklarni ekspropriatsiya qilish va xususiylashtirish tarixi voqealar va turli xil yondashuvlarga boy. Bu erda ba'zi asosiy fikrlar va misollar:

SSSR va postsovet makoni- Sovet Ittifoqi qulaganidan keyin ko'plab mamlakatlar bank sektorini isloh qilish zaruratiga duch kelishdi. Bunga davlat banklarini ekspropriatsiya qilish va xususiy banklarni xususiylashtirish kiradi. Masalan, 1990-yillarning boshlarida Rossiyada bank tizimini keng miqyosda xususiylashtirish amalga oshirildi, bu esa ko'plab tijorat banklarining paydo bo'lishiga olib keldi.

Evropa- Evropaning turli mamlakatlarida banklarni ekspropriatsiya qilish va xususiylashtirish jarayonlari ham kuzatilgan. Masalan, Buyuk Britaniyada 1980-yillarda British Telecom va British Gas kabi bir qator yirik davlat banklari milliy korxonalarini xususiylashtirishning keng dasturi doirasida xususiylashtirildi.

Lotin Amerikasi- turli vaqtlarda Lotin Amerikasidagi ba'zi mamlakatlar banklarni ekspropriatsiya yoki milliyashtirishni ham amalga oshirdilar. Masalan, 20-asrda ushbu mintaqaning turli mamlakatlarida sotsialistik yoki millatchilik islohotlari doirasida banklar milliyashtirildi.

Osiyo va Afrika- Osiyo va Afrikaning turli mamlakatlarida banklarni ekspropriatsiya qilish va xususiylashtirish jarayonlari ham kuzatilgan, ammo bu jarayonlarning imkoniyatlari va ko'lami har bir mamlakatning siyosiy, iqtisodiy va madaniy xususiyatlariga qarab sezilarli darajada farq qilishi mumkin.

Turli mamlakatlardagi ushbu jarayonlarning tarixi ularning dinamikasi, sabablari va oqibatlarini yaxshiroq tushunishga, shuningdek, bank tizimidagi kelajakdagi islohotlardan saboq olishga imkon beradi.

Banklarni ekspropriatsiya qilish va xususiylashtirish jarayonlarida siyosiy omillar muhim rol o'ynaydi. Mana ulardan ba'zilari-

Mafkuraviy munosabat- siyosiy partiyalar va hukumatlar o'zlarining mafkuraviy munosabatlari asosida banklarni milliyashtirish yoki xususiylashtirish to'g'risida qaror qabul qilishlari mumkin. Masalan, chap yoki sotsialistik partiyalar asosiy tarmoqlarni, shu jumladan bank sektorini milliyashtirishga moyil bo'lishi mumkin, o'ng yoki Liberal partiyalar esa xususiylashtirish va bozor islohotlarini qo'llab-quvvatlashi mumkin.

Siyosiy barqarorlik- mamlakatda siyosiy barqarorlikning mavjudligi yoki yo'qligi banklarni milliyashtirish yoki xususiylashtirish to'g'risidagi qarorlarga ta'sir qilishi mumkin. Beqarorlik xususiy investorlar uchun xavf tug'dirishi va moliyaviy sektor ustidan davlat nazorati talablarini qo'llab-quvvatlashi mumkin.

Iqtisodiy ustuvorliklar- banklarni milliyashtirish yoki xususiylashtirish to'g'risidagi siyosiy qarorlar ma'lum iqtisodiy maqsadlarga erishishga qaratilgan bo'lishi mumkin. Masalan, hukumatlar xususiylashtirishdan investitsiyalarni jalb

qilish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish hamda bank tizimining samaradorligini oshirish uchun foydalanishi mumkin.

Lobbichilik va biznesning ta'siri- biznes tuzilmalari va xalqaro korporatsiyalar banklarning maqomi to'g'risidagi siyosiy qarorlarga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu lobbichilik, siyosiy partiyalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash yoki hukumatga bosim o'tkazish orqali sodir bo'lishi mumkin.

Xalqaro munosabatlar- tashqi investitsiyalar, xalqaro moliya institutlari oldidagi qarzarlar yoki xalqaro tashkilotlarning islohotlarni amalga oshirishga bosimi kabi xalqaro munosabatlar omillari ham bank sektorining siyosiy qarorlariga ta'sir qilishi mumkin.

Siyosiy omillar ko'pincha banklarni ekspropriatsiya qilish va xususiylashtirish jarayonlarida asosiy hal qiluvchi hisoblanadi, chunki ular hukumatlar va siyosiy aktyorlarning manfaatlarini va ustuvorliklarini aks ettiradi.

Banklarni ekspropriatsiya qilish va xususiylashtirish jarayoni odatda bir necha bosqichlardan iborat bo'lib, ularning har biri o'ziga xos xususiyatlarga ega. Quyida jarayonning asosiy bosqichlari va xususiyatlari keltirilgan-

Tayyorgarlik bosqichi:

- Tadqiqot va tahlil- bank tizimining holati baholanadi, muammolar va yaxshilanish uchun potentsial imkoniyatlar aniqlanadi.
- Strategiyani ishlab chiqish- ekspropriatsiya yoki xususiylashtirish jarayonining maqsad va vazifalari shakllantiriladi, amalga oshirish usullari va vositalari aniqlanadi.
- Qaror qabul qilish va Qonunchilik-
- Qonunchilikni ishlab chiqish- banklarni ekspropriatsiya qilish yoki xususiylashtirish uchun huquqiy asos yaratadigan qonunlar va normativ hujjatlar qabul qilinadi.
- Strategik qarorlar qabul qilish- ekspropriatsiya yoki xususiylashtirish uchun aniq banklarni tanlash to'g'risida qarorlar qabul qilinadi, tanlov shartlari va mezonlari belgilanadi.
- Protseduralar-
- Sotish yoki milliy lashtirishga tayyorgarlik- hujjatlarni tayyorlash, banklarning aktivlari va majburiyatlarini baholash va boshqa zarur protseduralar amalga oshiriladi.

- Potensial investorlarni jalb qilish- xususiylashtirish holatida manfaatdor investorlarni jalb qilish jarayoni amalga oshiriladi, kim oshdi savdosi yoki kim oshdi savdosi o'tkaziladi.
- Bitimlar- banklarni ekspropriatsiya qilish yoki xususiylashtirish amalga oshiriladi, tegishli bitimlar va hujjatlar tuziladi.
- Sotishdan keyingi chora-tadbirlar-
- Barqarorlikni ta'minlash- ekspropriatsiya yoki xususiylashtirish tartib - taomillaridan so'ng bank tizimi va moliya bozori barqarorligini ta'minlash choralari ko'rilmogda.
- Monitoring va baholash- natijalar monitoringi va amalga oshirilgan chora-tadbirlar samaradorligini baholash amalga oshiriladi va kerak bo'lganda tuzatish choralari ko'riladi.

Jarayonning o'ziga xos xususiyatlari muayyan shartlar va maqsadlarga, shuningdek, mamlakatdagi siyosiy, iqtisodiy va huquqiy vaziyatga qarab farq qilishi mumkin.

Banklarni ekspropriatsiya qilish va xususiylashtirishga qaratilgan turli strategiya va yondashuvlarni taqqoslash ularning afzalliklari, kamchiliklari va samaradorligini turli kontekstlarda ochib beradi. Bu erda tez-tez ishlatiladigan bir nechta asosiy strategiya va yondashuvlar mavjud:

To'liq xususiylashtirish:

Tavsif: ushbu strategiyada davlat banklardagi ulushini xususiy investorlarga yoki kompaniyalarga sotadi, ular ustidan nazoratni to'liq o'tkazadi.

Afzalliklari: boshqaruv samaradorligini oshirish, raqobatni rag'batlantirish, xususiy investitsiyalarni jalb qilish.

Kamchiliklari: bozorni yirik o'yinchilar qo'lida to'plash imkoniyati, etarli darajada tartibga solinmagan taqdirda moliyaviy barqarorlik uchun potensial tahdid.

Qisman xususiylashtirish:

Tavsif: bunday holda, davlat banklardagi ulushining faqat bir qismini sotadi, o'ziga ma'lum darajadagi nazoratni qoldiradi yoki hatto mulkning aralash shakllarini yaratadi.

Afzalliklari: investitsiyalarni jalb qilish va rivojlanishni rag'batlantirish bilan birga muhim sohalar ustidan davlat nazoratini saqlab qolishga imkon beradi.

Kamchiliklari: aralash mulkchilik shakllari va qarama-qarshi manfaatlar tufayli boshqaruvda qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin.

Ekspropriatsiya va milliylashtirish:

Tavsif: ushbu yondashuv bilan davlat banklar yoki ularning aktivlari ustidan nazoratni egalariga qaytarilmasdan, ko'pincha inqiroz yoki milliy xavfsizlikka tahdid ostida qabul qiladi.

Afzalliklari: davlatga inqirozli vaziyatlarni hal qilish, milliy iqtisodiyot manfaatlarini himoya qilish uchun tezkor aralashishga imkon beradi.

Kamchiliklari: mulk huquqining buzilishi, investitsiya muhitining yomonlashishi, xalqaro investorlarning ishonchini yo'qotish mumkin.

Islohotlar va qayta qurish:

Tavsif: ushbu yondashuv bank tizimini keng isloh qilish va qayta qurish, shu jumladan balanslarni tozalash, boshqaruvni takomillashtirish va shaffoflikni oshirishni o'z ichiga oladi.

Afzalliklari: bank tizimining samaradorligi va barqarorligini keskin va keskin o'zgarishsiz yaxshilashga imkon beradi.

Kamchiliklari: siyosiy va iqtisodiy aktyorlardan katta vaqt va moliyaviy resurslarni, shuningdek qo'llab-quvvatlashni talab qilishi mumkin.

Ushbu strategiyalarning har biri o'ziga xos xususiyatlarga ega va ma'lum sharoitlarda samarali bo'lishi mumkin. Yondashuvni tanlash muayyan vaziyatga, islohot maqsadlariga va milliy kontekstning xususiyatlariga bog'liq.

Xulosa: Banklarni ekspropriatsiya qilish va xususiylashtirish turli mamlakatlarning moliya tizimini shakllantirish va rivojlantirishda muhim vositadir. Ushbu tadqiqot davomida ushbu jarayonlarning turli jihatlari, ularning tarixi, siyosiy omillari, strategiyalari va yondashuvlari ko'rib chiqildi.

Tarix shuni ko'rsatadiki, mamlakatlar o'z maqsadlari, siyosiy qarashlari va iqtisodiy sharoitlariga qarab turli strategiyalarni qo'llashgan. Banklarni milliylashtirish yoki xususiylashtirish to'g'risida qaror qabul qilishda siyosiy omillar muhim rol o'ynaydi, islohotlarning ustuvor yo'nalishlari va yo'nalishini belgilaydi.

Turli xil strategiyalar va yondashuvlarni taqqoslash ularning afzalliklari, kamchiliklari va samaradorligini turli kontekstlarda ochib beradi. To'liq yoki qisman xususiylashtirish, ekspropriatsiya va milliylashtirish, islohotlar va qayta qurish - bu yondashuvlarning har biri o'ziga xos xususiyatlarga ega va muayyan sharoitlarda samarali bo'lishi mumkin.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash mumkinki, maqbul strategiyani tanlash muayyan sharoitlarga, islohot maqsadlariga va milliy kontekstning xususiyatlariga bog'liq. Siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy omillarni hisobga olish, shuningdek, qaror qabul qilish jarayonida barcha manfaatdor tomonlarning shaffofligi, adolatligi va ishtirokini ta'minlash muhimdir.

Banklarni ekspropriatsiya qilish va xususiylashtirish jamiyatning iqtisodiy o'sishi, barqarorligi va farovonligini ta'minlaydigan moliya tizimini rivojlantirish bo'yicha keng strategiyaning bir qismi bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдувахобов Шахзод Холмўмин уғли, Possibilities of Increasing the Activity of Banks in the Securities Market, Journal of Advanced Research and Scientific Progress (JARSP), Volume 02 Issue: 03/2023 ISSN: 2751-7551 (159-162)
2. Абдувахобов Шахзод Холмўмин уғли, Analysis of Existing Management Mechanisms and Assessment Methods of The Bank's General Financial Risk, Journal of Intellectual Property and Human Rights, Volume:02 Issue: 05/May-2023, ISSN:2720-6882 (227-231)
3. Абдувахобов Шахзод Холмўмин уғли, Improverment of Investment Activities in the Service Sector, Journal of Innovative Studies of Engineering Science (JISES), Volume:02 Issue:03/2023 (53-58)
4. Абдувахобов Шахзод Холмўмин уғли, Factors Causing Credit Risks in Commercial Banks and Their Assessment, Journal of Intellectual Property and Human, Volume:02 Issue:05/May-2023 ISSN:2720-6882 (221-226)
5. Sharipova N. D., Asadova S. D. THE ROLE OF BANKS IN THE MODERN MONETARY SYSTEM //Procedia of Theoretical and Applied Sciences. – 2023. – Т. 6. – С. 55-62.
6. Шарипова Н.Д., Чориев Я.А. СТРАХОВАНИЕ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ //International Journal of Advanced Research in Education, Technology and Management. -2023- Т.2. - С. 92-99.
7. Sharipova N. D., Jurayev I. S. THEORETICAL FOUNDATIONS OF MONETARY POLICY// INTERNATIONAL JOURNAL OF INNOVATIONS IN ENGINEERING RESEARCH AND TECHNOLOGY. – 2023. -Т. 10. -С. 171-173.
8. Sharipova N. D., Aliboyev L.Sh. THE IMPORTANCE OF ANTI-INFLATIONARY POLICY AND INFLATION TRADING IN UZBEKISTAN// INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY JOURNAL FOR RESEARCH & DEVELOPMENT. -2023. -Т. 10. -С. 92-94.
9. Tursunov, F. M. (2023). TIJORAT BANKLARIDA MASOFAVIY BANK
10. XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI VA ULARNI
11. BARTARAF ETISH AHAMIYATI. SCHOLAR, 1(30), 75–81.
12. Tursunov Faridun Mustafoyevich. (2023). OPPORTUNITIES FOR REMOTE BANKING SERVICES TO GROW IN REPUBLIC OF UZBEKISTAN'S COMMERCIAL BANKS. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 11(11), 4–7.

13. Каримова А.М., Махсудов О.Ш. Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan / Яшил иқтисодиёт ва тараққиёт журнали, 2023-йил, октябрь, 10-сон, 79-83.
14. Ниязов З. Д., Махсудов О.Ш. Investment attractiveness of the enterprise, as well as factors influencing its development in the economy of Uzbekistan. / Иқтисодиёт, молия ва инновациялар халқаро илмий журнали, декабрь 29, 2023 1(4) сон, 47-55.
15. Ахмедов У. mehmonxona biznesiga xizmat ko'rsatish mexanizmlari va ularni bog'lash ishlarining sifati va samaradorligi / / Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. – 2019. - No. 3. - pp. 332-340.
16. Shodiev, J., & Zarina, R. (2024). RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY-IQTISODIY OQIBATLARI. Amerika Xalq diplomatiyasi va xalqaro tadqiqotlar jurnali (2993-2157), 2(1), 200-202.

